

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

орієнтованих технологій, а зокрема проектних, настав. Уміння використовувати інноваційні методи – це показник високої кваліфікації і прогресивної діяльності педагога-новатора, спрямований на творчий розвиток учнів та їх самореалізацію, підготовку до дорослого життя в суспільстві.

Література:

1. Онопрієнко О. В. Управління проектною діяльністю молодших школярів // Навчання і виховання учнів 4 класу : методичний посібник для вчителів / упор. О. Я. Савченко. – К. : Початкова школа, 2005. – С. 53-54.
2. Освітні технології : навчально-методичний посібник / за ред. О. М. Пехоти. – К. : АСК, 2002. – 255 с.
3. Проекти в початковій школі : тематика та розробка занять / упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.
4. Проектна діяльність у школі / упорядник М. Голубенко. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.

Борисенко А.А.*

НОВІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ

У статті розглядаються загальні підходи до управління навчально-виховним процесом, структура внутрішнього управління навчальним закладом, схарактеризовано стилі управління, які впливають на ефективність управлінських функцій.

У процесі інноваційних змін у сфері освіти відбуваються істотні зрушення в розумінні сутності і організації школи як керованої системи. Тому в останні роки управління закладами освіти зазнає великих змін. Процеси глобалізації, інформатизації суспільства, утвердження гуманістичних принципів освіти не дозволяють розв'язувати проблему формування особистості традиційними засобами та обумовлюють необхідність демократизації управління освітою. Докорінне реформування освітньої галузі нерозривно пов'язане з оптимізацією системи управління освіти на загальнодержавному, регіональному й місцевому рівнях [1]. Це передбачає створення цілісної системи, якій були б властиві гнучкість, демократизм, мобільність, здатність до самоорганізації, тісна співпраця органів державного управління з навчальними закладами, науковими установами та громадським самоврядуванням.

Проблеми діяльності органів управління освітою розглянуті в працях Є. С. Березняка, І. С. Ладенка, А. В. Оболенського, К. Ф. Присяжнюка, В. Г. Стіуса, П. В. Худомінського. Удосконалення системи управління школою висвітлені в дослідженнях В. І. Бондаря, О. О. Орлова, Є. М. Павлютенкова, В. С. Пікельної, Т. С. Рабченюка, І. П. Раченка, М. С. Сунцова.

* © Борисенко А.А.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Теоретико-методологічне обґрунтування підходів до управління навчальним закладом відображено в роботах В. М. Глушкова, Б. І. Гурней, А. І. Колосова, В. Д. Симоненка, П. І. Третякова, Н. С. Яковлева. Аспекти психології управління досліджувалися в працях С. Д. Максименка, В. О. Маляко, Л. М. Карамушки, В. В. Крижка, Н. Л. Коломінського. Слід зазначити, що в працях науковців приділена велика увага застосуванню в діяльності керівника навчального закладу нових типів управління, які ґрунтуються на таких підходах, як синергетичний, акмеологічний, системний тощо.

Метою статті є розгляд загальних і інноваційних підходів до управління навчально-виховним процесом та особливостей структури внутрішнього управління навчальним закладом.

Загалом під поняттям «управління» слід розуміти регулювання процесів, які відбуваються в певній системі. Саме поняття «управління» означає свідому діяльність: вироблення рішень, перетворення їх у життя, регулювання системи відповідно до поставленої мети, підбиття підсумків діяльності, систематичне одержання, переробка і використання інформації.

Термін «управління» також означає цілеспрямований і планомірний вплив на колектив загалом, на окремих працівників та учнів з метою організації й координації їхньої діяльності, правильного здійснення навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності. Нині управлінська діяльність носить державно-громадський характер, який ґрунтується на тісній співпраці державних органів і органів громадського самоврядування. Демократизація управління школою означає істотне розширення прав учителів та педагогічних колективів, відмову від жорсткої централізації і регламентації всіх сторін шкільного життя, дальший розвиток колегіальності керівництва, здійснення принципів звітності й виборності керівників, заміну адміністративно-командних методів управління методами і формами демократичного обговорення і прийняття рішень. Це складний динамічний процес, система педагогічних впливів, які передбачають; комплексний аналіз досягнень і недоліків у навчально-виховному процесі; використання досягнень педагогічної науки та передового педагогічного досвіду в організації навчально-виховного процесу в школі; цілеспрямовані дії шкільного колективу, кожного учня; надання допомоги учнівським організаціям у трудовій підготовці учня, підвищення педагогічної культури батьків; одержання інформації про діяльність учителів і учнів.

Процес управління має такі особливості: динамічність (гнучкість) – це властивість процесу управління змінюватися залежно від завдань, які стоять перед колективом; сталість процесу управління – це стабілізація, збереження традицій в організації навчально-виховного процесу, наступності у прий-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

нятті управлінських рішень; циклічність і послідовність управлінських операцій – це постановка мети, збір інформації про стан об'єкта управління, планування дій, вибір варіанта дій, контроль і аналіз результатів; дискретність виявляється в тому, що процес управління проходить нерівномірно: спочатку нагромаджується потенціал впливів при постановці мети і зборі інформації, а потім відбуваються активні практичні дії керівника.

Демократизація сучасної школи можлива лише за наявності оптимальної структури внутрішнього управління. Структура – це внутрішня організація цілісної системи, яка є специфічним способом взаємозв'язку, взаємодії, взаємодоповнення компонентів, що її утворюють. У загальношкільному управлінні можна виділити кілька рівнів лінійного управління, які виступають як ієрархічна система. Вищий рівень цієї системи забезпечує директор. Як єдиноначальник, він здійснює безпосередню управлінську діяльність, а саме: забезпечує добір і розстановку кадрів, здійснює внутрішній контроль, надає допомогу учнівському колективу, організовує роботу з батьками, звітує про роботу школи тощо. Другий рівень управління здійснюють заступники директора, які реалізують управлінські рішення. Третій рівень управління реалізують учителі, вихователі, класні керівники, методичні об'єднання, громадські організації. Учитель займає центральне місце в системі управління, оскільки він найближче знаходиться до учнів і через його працю реалізуються управлінські рішення директора школи. Четвертий рівень управління становить учнівський колектив (учнівські організації). Усі елементи ієрархічних рівнів внутрішнього управління перебувають у тісній взаємодії, впливають на вчителів, учнів, батьків, громадськість.

У менеджменті освіти існує декілька підходів до управління навчальним закладом. Отже, зупинимось на характерних ознаках впливу того чи іншого підходів на ефективність прийняття управлінських функцій. Так, синергетичний підхід, центральним поняттям якого є система, розглядається як сукупність залежних один від одного елементів та їх взаємопов'язаних дій, спільне функціонування яких спрямоване на досягнення мети [5]. У свою чергу, процесуальний підхід ґрунтується на ідеї існування деяких універсальних функцій управління. Системний підхід склався на базі загальної теорії систем: система – це певна цілісність, що складається з взаємозалежних підсистем, кожна з яких робить свій внесок у функціонування цілого. Ситуаційний підхід розглядає будь-яку організацію як відкриту систему, що постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем, отже, і головні причини того, що відбувається всередині організації, слід шукати поза нею, тобто в тій ситуації, у якій вона реально функціонує. Універсальний підхід склався на базі наукової школи універсології, теорії універсального управління, теорії

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

перехідних процесів, теорії відносності свідомості, і розглядає будь-яку систему в сукупності її вертикальних і горизонтальних зв'язків. Субстратний підхід, заснований на структурній оптимізації стратегії та прийнятих рішень за допомогою виявлення субстратів (ключових моментів ефективності) в значущих класах інформаційного контексту управлінської ситуації [2]. Процес побудови такої структурно-субстратно-оптимальної стратегії називають структурною оптимізацією.

Останнім часом в теорії управління виокремився такий його різновид як адаптивне управління, що має гнучкий характер. Адаптивне керівництво розглядається як здатність керівника обирати й поєднувати різні стилі управління залежно від ситуації. При цьому підвищення адаптивності керівництва досягається за рахунок переформування творчих груп, перепроєктування завдань або модифікації посадових повноважень. Концепція спрямованої самоорганізації, за Г. Єльніковою, створює механізм адаптивного управління. Відтак воно набуває якостей гнучкості й динамічності, ураховує потреби не тільки суб'єкта, а й об'єкта управлінської діяльності, що інтегрується в спільній меті. Для задоволення власних потреб учасники управлінського процесу поєднують зусилля, необхідно спрямовуючи свої дії на досягнення спільної мети. Таке управління має адаптивні засади, тому отримало назву адаптивного [3]. Наступним розглянемо основи стратегічного управління. Стратегія управління – це довгостроковий, якісно визначений напрям розвитку організації, який інтегрує місію, цілі, норми та дії в єдине ціле, визначає ресурсне забезпечення з урахуванням внутрішніх переваг і недоліків самої організації. Ефективна й конкурентоспроможна стратегія діяльності освітнього закладу має будуватися на поєднанні методів наукового прогнозування, гнучкого планування освітніх послуг, управління якістю [4]. Загострення конкурентної боротьби на ринку праці й освітніх послуг об'єктивно призводить до ситуації, коли необхідно вирішувати питання коригування та координації освітньої політики з урахуванням ринкових потреб, які базуються на наступних принципах: інновацій, диверсифікації освітніх програм, синергетичної ефективності.

Слід зазначити, що управління, як і будь-яка діяльність, має свій ресурс. Сутність сучасного підходу до організації навчально-виховного процесу в тому, що управлінський ресурс визначається і планується заздалегідь, а потім ураховується і комплексно використовується в ході виконання висунутих завдань. Ресурсний підхід ураховує: теоретичну (наукову) готовність колективу; людський фактор; психологічний і педагогічний фактор; матеріально-технічне і фінансове забезпечення; характер і стан виховного середовища й відносин із соціумом; науково-методичне забезпечення; характер традицій та особли-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

вості інноваційних процесів; зміни в зміні виховання; рівень і характер залучення батьківської громадськості в діяльність школи; принципи й норми, прийняті колективом; документальну готовність школи; рівень і характер керування навчальним процесом. Ресурси – це умови, необхідні для реалізації яких-небудь процесів, під якими розуміються будь-які зміни, рух або розвиток. Вивчення проблеми ресурсного забезпечення діяльності школи приводить до розуміння, що ресурси складаються в певну логічну побудову: зовнішні стосовно школи ресурси – це законодавчі й політичні ресурси, теоретичний багаж і концептуальні підстави, необхідні для розвитку школи, соціально-економічне середовище й обставини, матеріально-фінансові ресурси, забезпечені і надані бюджетом; внутрішньо-шкільні ресурси – об'єктивні і суб'єктивні можливості й фактори, які завдяки різноманітним зусиллям можуть бути затребувані й актуалізовані.

Сучасна практика керівництва навчальним закладом реально потребує також розробки нового стилю управління, основою якого стає підхід, орієнтований на розкриття творчого потенціалу особистості. Про стиль управління можна сказати, що це певна система методів і прийомів управління колективом, яким керівник віддає перевагу, це гнучка манера поведінки керівника, що одо співробітників, яка змінюється в часі залежно від ситуації і виявляється в способах виконання управлінських робіт, підпорядкованих керівнику співробітників. Стиль керівника – це сукупність типових і відносно стабільних методів впливу на підлеглих з метою ефективного виконання управлінських функцій і тим самим завдань, що стоять перед організацією.

Окрім того, як свідчить досвід, діяльність директора навчального закладу є багатопланою, різновекторною, але можна простежити два основні її аспекти: адміністративно-організаторський, пов'язаний зі створенням умов ефективного функціонування школи, і педагогічний, який забезпечує ефективність управління навчально-виховним процесом.

Останнім часом успішно розвивається діагностико-технологічний підхід в управлінні, тому особлива увага має бути приділена моніторингу якості роботи вчителя, визначенню рівня навченості учня. А тому керівник сучасного навчального закладу повинен володіти певними вміннями, що дозволять виконувати ті або інші професійні функції і соціальні ролі. На наш погляд, на сучасному етапі розвитку суспільства найбільш важливими є: здатність ефективно управляти собою, підлеглими і своїм часом, незалежно від стресів, економічних проблем повсякденного життя; вміння прояснити свої особисті цінності й допомогти визначити розумні орієнтири підлеглим; здатність чітко визначити особисті й професійні цілі; вміння самостійно забезпечити свій професійний ріст та особистісний розвиток;

оволодіння навичками творчого й ефективного розв'язання професійних, матеріальних, моральних та інших проблем; володіння навичками впливу на підлеглих, не вдаючись до прямих вказівок; опанування методів раціональної роботи з інформацією; уміння створити колектив і управляти ним, вважаючи себе членом цього колективу; прагнення до інноваційної діяльності, дослідницької роботи, експериментування.

Як бачимо, функціонування та розвиток навчального закладу в умовах інноваційних змін потребує й нових підходів до управління. Для їх системного та ефективного використання керівникам необхідно оволодівати новими вміннями й навичками, будувати управлінську діяльність з урахуванням потреб та інтересів усіх учасників навчально-виховного процесу, орієнтуватися як на суспільне замовлення у сфері освіти, так і на запити споживачів освітніх послуг.

Література:

1. Гадецький М. В. Організація навчального процесу в сучасній школі. – Х.: Ранок, 2002.
2. Лизинський В. М. Ресурсний підхід в управлінні розвитком школи. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007.
3. Ельнікова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти : дис. ... д-ра пед. наук: 13. 00. 01. – К., 2005. – 641 с.
4. Ельнікова Г. В. Основи адаптивного управління : курс лекцій / Ельнікова Г. В. – Х. : Видав. гр. «Основа», 2004. – 128 с.
5. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: Кол. монографія / [Г. В. Ельнікова, Т. А. Борова, О. М. Касьянова, Г. А. Полякова та ін.]; за загальною редакцією Г. В. Ельнікової. – Чернівці : Технодрук, 2010. – 572 с.

Григорків І.Ф.*

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті висвітлюються види читання, які допомагають удосконалювати техніку читання молодших школярів.

На успішність учнів впливає дуже багато різноманітних факторів. Але одним з найважливіших є вміння свідомо, правильно, виразно та швидко читати. Дитина, яка не вміє добре читати, переживає великі труднощі при виконанні домашніх завдань, їй не цікаво на уроках, вона приречена на розумову обмеженість і зубріння. Такий учень не буде активним читачем бібліотеки, не відчуватиме потреби спілкування з книгою, бо читання приносить не задоволення, а муку.

Уміння дитини читати пов'язане, насамперед, із наявністю інтересу до читання, до книг як джерела пізнання. Читання –

* © Григорків І.Ф.